

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

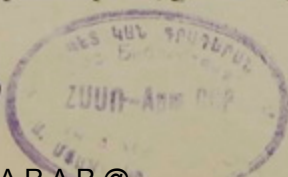
ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

1973 Ապրիլ 2 թուակիր Հաղորդագրութեամբ մը, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի Գործադիր Մարմինը կը հրապարակէ «Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան Գրական Մրցանակի վերջնական արդիւնքները»: Երկար այս տեղեկատուութիւնը իր բովանդակութեամբ խորհրդածութեան կը մղէ մեզ եւ հետաքրքրական քանի մը երևույթներ կը պարզէ արտասահմանի մեր կեանքէն:

Անցեալ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ, զանազան երկիրներու մէջ եւ տարրեր առիթներով մրցանքներ կազմակերպուած են, գրական եւ բանասիրական նիւթերու շուրջ: Ամենէն արդիւնաւորն ու տեսականը եղած է Պոլսոյ Յովսէփ Իզմիրեան Գրական Մրցանքը, Հայոց Պատրիարքարանի հովանաւորութեամբ: Անոր ներկայացուած բանասիրական եւ պատմական երկերը, նոյնիսկ անոնք որոնք մրցանակի արժանացած չեն եւ որոնց բնագիրները այժմ կը պահուին Ս. Աթոռիս զիւանը, մեծ արժէք ներկայացնող ուսումնասիրութիւններ են, մեկենասներու օժանդակութեան սպասող հրատարակուելու համար: Իզմիրեան մրցանքին մասնակցած են հմուտ բանասէրներու կողքին՝ սիրողներ (amateur) եւս, որոնց մտահոգութիւնը եղած է յաճախ անձնական փառասիրութենէ տարբեր՝ իրենց տրամադրութեան տակ եղած կարեւոր նիւթեր հանրութեան ուշադրութեան բերելու փափաք մը: Իսկ նոյն մրցանքին գրական բաժինը միշտ ալ խեղճ եղած է, ոչ մէկ ակնառու ստեղծագործութիւն ներկայացուած ըլլալով, որովհետեւ առաջին օրէն Իզմիրեան մրցանքը հետաքրքրուած է բանասիրական՝ պատմական գործերով, քան զուտ գրական երկերով: Եւ արդէն ամէն տեսակէտէ նպատակաշարժար պիտի ըլլար որեւէ մրցանքի դաշտը սահմանափակել, կեղբոնանալ զուտ գրական, զուտ բանասիրական, կամ զուտ պատմական նիւթերու վրայ, որպէսզի մէկ կողմէ երկուութիւն չստեղծուէր, եւ միւս կողմէ ալ լաւագոյն արդիւնքներու տիրացուէր:

Ալեք Մանուկեան մրցանքն ալ նախորդներուն կը հետեւի, եւ ունի բանաստեղծութեան, պատմութեան, վէպի, թատերերգութեան եւ ուսումնասիրութեան անջատ բաժիններ: Սակայն տարբեր միւսներէն՝ իւրաքանչիւր նիւթի համար դատական առանձին մարմիններ նշանակուած են, հետեւաբար գործնականօրէն ամէն մէկ նիւթ անջատ մրցանք մըն է: Իսկ ինչ որ զայն բոլորովին կ'անջատէ միւսներէն՝ նիւթական վարձատրութեան աստիճանն է: Էականը վարձատրութեան այս սխառմին մէջ, առաջնութիւն

194-58

19389 ահ

չաճած երկին տպագրութիւնն է, Հիմնադրամին նիւթական միջոցներով: Ծանօթ է թէ Հայ գրողը կամ բանասէրը իր երկերը տպագրելու միջոցներէն զուրկ եղած է բոլորովին. այս իրողութեան խօսուին փաստերը չե՞ն պարբերական մեր մամուլին հաւաքածոները, ուր կը մնան, գրեթէ ամբողջական մոռացութեան մէջ, գրողէաներու կամ ուսումնասիրողներու գործերը, առանց հատորով հրատարակուելու բախտը վայելելու: Բայց միւս կողմէ, շատ առատաձեռն վարձատրութիւն մըն ալ, առաջնութիւն չաճած երկի հեղինակին տրուած, բարոյական քաջալերանքին կը միացնէ նոյնքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ նիւթական տպահովութիւնը եւ: Անարգար եւ տպարարոյ է Հայ գրողէն ակնկալել — յաճախ պահանջել ստեղծագործական բեղուն եւ անընդէջ կեանք, բոլորովին անտես առնելով ենթակային նիւթական տպահանները: Այդպէս եղած է անցեալին, այդպէս կը շարունակուի ներկայիս, շատ քիչ բացառութեամբ: Մեռած Հայ գրողին «գրաւանէն սոխ եւ հաց գտան» բանաձեւը լատգոյն վկայականը չե՞նք նկատած Պարսեւեանին օրերէն: Որքա՞ն աւելի ճոխ եւ հարուստ պիտի ըլլար մեր գրականութիւնը, եթէ Հայ գրողներուն համար ստեղծած ըլլայինք նիւթական բարեկեցութեան ամենէն տարրական պայմանները: Այս շատ կրկնուած իրողութիւնը կը ստիպուինք դարձեալ մէջտեղ բերել Ալեք Մանուկեան Գրական Մրցանակին տօնօրով, որովհետեւ բազմութիւններ այս ցաւը մտանանչած եւ գրողներուն ցաւակից ըլլալով հանդերձ, Հ. Բ. Ը. Միութեան մեծանուն Նախագահն է որ իր սեփական օրինակով բոլորիս ցոյց կու տայ գործնական քայլի գիմելու կերպերը: Բարոյական կեղծ ըմբռնումի մը համաձայն, մեր ժողովուրդին մէջ քիչ չէ թիւը անոնց՝ որոնք համոզուած են թէ գրողը վեր է նիւթէն, գրամին մտահոգութիւնը պէտք չէ ունենայ. հետեւաբար, այսպիսիներ մեղքին սեւով կ'ուզեն ծածկել նիւթական վարձատրութեան իւրաքանչիւր արարք: Այսպէս է որ, հայ թերթերու այնքան ժրջան աշխատակիցները չեն վարձատրուիր նիւթապէս, ոչ ալ մեր գրողները քանի մը ոսկիի շահ կ'ընեն իրենց գիրքերու վաճառումով. թերթի աշխատակցութիւնը «տղապային պարտականութիւն» է, իսկ գիրք հրատարակելը — է՛հ, անտեղի արարք մը, որուն պատիժը արդէն կը կրէ հեղինակը...

Մեր գրականութեան մէջ չէ պատահած պարագայ մը, երբ տաղանդաւոր եւ արուեստագէտ գրող մը ուզէ իր կարողութիւնը գործածել՝ նիւթական տպահով կեանքի հասնելու համար. թերեւ ըստ միւս իրողութիւնն է ճիշդը, երբ անհատ մը իր ունեցած խնայողութիւնն ալ կը ծախսէ գիրքի ու թերթի համար. Գրիգոր Արծրունին «Մշակ»ը հրատարակեց՝ քիչ քիչ «ուտելով» հօրենական իր կալուածներն ու հարստութիւնը: Հետեւաբար ընչաքաղցութեամբ կարելի չէ մեղադրել Հայ գրողը, որ ընդհակառակը՝ նիւթականի սուօրեայ մտահոգութեան մէջ խորամուխ, ընդհանրապէս իր արիննով կը ստեղծագործէ, կամ յաճախ ալ հիասթափութեամբ տապալած, ա'լ կը զադրի գրելէ: Գրողը ամենէն առաջ ահաբիրայ է, ուղի բացող, ժողովուրդի մը մտածումը, տենչերը, իղձերը հունաւորող. իրրեւ այդպիսին, ան բոլորին յարգանքին պէտք է

արժանանայ, իսկ նման յարգանք մը կը յառաջանայ միայն երբ սորվինք նախ յարդել գրողին արժանապատուութիւնը, երբ վարժուինք գրողը ընդունիլ իրրեւ մէկը որ կրնայ մեզի «Հասարակից» ըլլալ, այսինքն տիրանալ Հանգիստ կեանք մը ապրելու իրաւունքին: Իսկ գրողին արժանապատուութիւնը կը յարգենք՝ երբ զայն կը քաջալերենք բարոյապէս եւ նիւթապէս: Երբ զինք չենք կապեր բարոյական պարտաւորութիւններու եւ «երախտագիտութեան» չղթաներով, երբ, ի վերջոյ, կը ստեղծենք անկաշկանդ եւ ազատ ստեղծագործութեան պայմանները գրողին համար: Այլեք Մանուկեան ահաւասիկ ճիշդ այս կ'ընէ, երբ առանց աւելորդ թմբկահարութեան հայ մտաւորականներու օգնութեան կամ գրական մրցանքներու Փօնտեր կը հաստատէ, իր միակ «չա՛ն»ը ըլլալով սրտի եւ խղճի գոհունակութիւնը:

* * *

Սակայն մրցանքի արդիւնքները յայտարարող հաղորդագրութիւնը քանի մը կէտեր կը մատնանչէ, որոնք հրապարակային քննարկումի կարօտ են: Այսպէս, շատ մեկին բառերով, յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի. «Տարեց, եւ անունի հասած մեր գրողներէն շատերը չմասնակցեցան մրցանքին», ապա պատճառները կը մատնանչուին այս բացակայութեան: Ինչ ալ ըլլան այդ պատճառները, իրողութիւնը կը մնայ նոյնը, խոսվող եւ մեզի մտածել տուող: Արդեօ՞ք հրապարակութիւնը սկսած է արդէն իր քանդումը, արդեօ՞ք ստեղծագործական կիրքը մարելու մօտ է, եւ կամ ներշնչումի կրա՞կն է որ յաւէտ չիջած է: Եթէ երէց եւ համրաւի տիրացած հեղինակները չեն մասնակցիր գրական շարժումին, ո՞վ ուղղութիւն պիտի տայ նորերուն, սկսնակները օտա՞ր արուեստներէն պիտի վերցնեն իրենց տիպարները կամ ներշնչումները:

Եւ արդէն Այլեք Մանուկեան Գրական Մրցանակին արդիւնքները մեզի խորհիլ չե՞ն տար այս մտաւախութիւններուն շուրջ: Պատմութեան եւ վէպի բաժինը, ամենէն կարեւորը թերեւս, «առաջնութեան աստիճանին հասնող երկի մը չգոյութեան պատճառով» մրցանակ չունի, մինչ բանաստեղծութեան եւ թատերերգութեան մրցանակները կը յատկացուին բոլորովին անձանօթ երկու գրողներու: Եթէ այսպէս շարունակուի, յաջորդ մրցանքներուն դատական մարմինները կա՞մ մրցանակ պիտի չյատկացրեն, եւ կամ առաջնութեան պիտի արժանացնեն այնպիսի երկեր՝ որոնք բարձր արուեստի եւ խորունկ ներշնչումի կնիքը չեն կրեր:

Գրականութեան կարեւորութեան համոզուած եւ մեր ժողովուրդին բարօրութեամբ մտահոգ բոլոր հայերուն փափաքն է որ արտասահմանի հայ արուեստագէտ գրողները նորոգուած եռանդով եւ ներշնչումով բեղմնաւորեն իրենց ստեղծագործական կեանքը եւ աւելի մեծ թիւով մասնակցին Այլեք Մանուկեան Գրական Մրցանքին՝ որուն օգուտները վեր են ամէն գնահատանքէ:

Ա. Գ.